

VALOAREA PROBANTĂ ȘI APRECIEREA DECLARAȚIILOR MARTORULUI ÎN PROCESUL PENAL

Sergiu PETRUȘCA

Potrivit art. 101 alin. (5) Cod de procedură penală, hotărârea de condamnare nu se poate întemeia, în măsură determinantă, pe declarațiile martorului protejat sau pe probele obținute în urma efectuării măsurilor speciale de investigații. Conform prevederilor art. 136 alin. (8) Cod de procedură penală, investigatorul sub acoperire poate fi audiat ca martor în cadrul procesului penal. Pentru motive întemeiate, investigatorul sub acoperire poate fi audiat în condițiile Legii cu privire la protecția martorilor și altor participanți la procesul penal.

Este de menționat că admisibilitatea declarațiilor martorilor protejați a fost preluată de prevederile Codului de procedură penală din jurisprudența Curții Europene. Prin martori protejați instanța europeană are în vedere persoanele care au fost audiate cu protejarea identității sau prin includerea în programe speciale de protecție și care au dat declarații cu privire la faptele de care este acuzată o persoană și a căror identitate nu este cunoscută apărării [1, p. 48].

În noțiunea de „martor protejat” Curtea Europeană include și agenții infiltrați, care sunt reprezentanți ai organelor de anchetă care, prin activitatea desfășurată sub protecția anonimatului, contribuie la administrarea probelor. Potrivit prevederilor art. 136 alin. (4) Cod de procedură penală investigatorii sub acoperire sunt angajați, special desemnați în acest scop, din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, Serviciului de Informații și Securitate, Centrului Național Anticorupție, Departamentului instituțiilor penitenciare al Ministerului Justiției sau sunt persoane antrenate pentru efectuarea unei măsuri speciale de investigații concrete. Curtea Europeană [2, § 76-79] a notat că folosirea declarațiilor martorilor protejați pentru a dispune condamnarea unei persoane nu este, în sine, incompatibilă cu prevederile Convenției europene. Dacă se menține anonimatul martorului acuzării, apărarea va fi confruntată cu dificultăți deosebite.

Curtea Europeană recunoaște că, în aceste cazuri, § 1 și § 3 lit. d) ale art. 6 din Convenția europeană cer ca dezavantajul cu care se confruntă apărarea să fie în mod suficient echilibrat prin procedura urmată de autoritățile judiciare. Probele obținute de la martori în condițiile în care drepturile apărării au putut fi asigurate la nivelul cerut de Convenția europeană trebuie analizate cu extremă atenție, iar *condamnarea unui acuzat nu trebuie să se bazeze în exclusivitate sau într-o măsură determinantă pe mărturia anonimă*. Curtea Europeană a subliniat, de asemenea, că, atunci când martorul nu este adus în fața instanței, art. 6 § 3 lit. d) impune asigurarea contraexaminării acestuia de către apărare, numai dacă mărturia acestuia joacă un rol determinant la condamnare.

Prin urmare, în cazul martorilor protejați „obișnuiți” [3, p. 59-63], trebuie respectat principiul egalității armelor, astfel încât procedura în

ansamblu să îmbrace un caracter echitabil, în raporturile dintre acuzare apărare [4, p. 472]. Nu declarațiile acestora aduc, în sine atingere dreptului la proces echitabil, ci utilizarea lor: în esență, o asemenea declarație nu poate constitui proba principală și determinanță în baza căreia se stabilește vinovăția unei persoane [5, p.328].

În toate cazurile, apărarea trebuie să aibă posibilitate adecvată satisfăcătoare de a contesta aceste declarații, în măsura păstrării confidențialității acestui martor. Art. 101 alin. (5) Cod de procedură penală se situează în standardul impus de jurisprudența europeană, stabilind că *regula exclusiv sau determinant* trebuie aplicată în privința declarațiilor investigatorului, ale colaboratorilor ori ale martorilor protejați în considerarea restrângerii inerente a dreptului la apărare care nu poate contesta credibilitatea „martorilor anonimi”. Practic, art. 101 alin. (5) Cod de procedură penală și jurisprudența CtEDO instituie un mecanism compensatoriu al restrângerii inerente a dreptului la apărare, chiar și în situația în care probele au fost legal și loial administrate cu respectarea tuturor exigențelor dreptului la un proces echitabil prevăzut de art. 6 din Convenția europeană, prevăzând imposibilitatea folosirii cu caracter determinant sau exclusiv a declarațiilor investigatorului, ale colaboratorilor ori ale martorilor protejați pentru a se dispune o soluție de condamnare.

Este de remarcat totodată că modalități speciale de audiere a martorului includ prevederile legale de audiere a părții vătămate prin art. 60 alin. (5) Cod de procedură penală.

Se atestă astfel că declarațiile martorilor, persoanei vătămate care au beneficiat de măsuri de protecție, au valoare probantă condiționată numai dacă măsurile de protecție au avut caracter procedural, deoarece numai prin acestea se realizează o restrângere a dreptului la apărare prin limitarea posibilității contestării credibilității persoanei audiate. În ipoteza în care persoanele audiate au beneficiat numai de măsuri de protecție extraprocedurale (spre exemplu, supravegherea sau paza locuinței, acordarea unei locuințe provizorii, însoțirea sau asigurarea protecției pe parcursul deplasărilor) sau de unele măsuri de protecție procedurale, dar care nu aduc o restrângere a dreptului la apărare (de pildă, reaudierea de aceeași persoană, audierea în prezența

unui psiholog sau declararea ședinței nepublice), apreciem că declarația poate avea caracter determinant, dacă inculpatul a avut o ocazie adecvată de a o contesta sau de a-și exercita drepturile prevăzute de art. 6 paragr. 3 din Convenția europeană [6, p.328].

O altă ipoteză sensibilă de apreciere a probei cu martorul ar fi declarațiile condamnatului participant al infracțiunii, audiat într-un alt proces, în calitate de martor. În conformitate cu prevederile art. 90 alin. (2) pct. 8) Cod de procedură penală, *nu poate fi citată și audiată în calitate de martor, persoana față de care există anumite probe că a săvârșit infracțiunea ce se investighează*. Prin Decizia Curții Constituționale nr. 14 din 29.01.2019 privind excepția de neconstituționalitate a art. 90 alin. (3) pct. 8) Cod de procedură penală *interdicția audierii în calitate de martor a unei persoane acuzate că ar fi comis o infracțiune*, la bază au stat circumstanțele de fapt prin care un participant al infracțiunii care a recunoscut vinovăția și a fost condamnat nu poate fi audiat în calitate de martor în privința celorlalți inculpați. Curtea a notat că rațiunea interdicției criticate constă în asigurarea efectivă a garanțiilor de care beneficiază persoana în privința căreia organul de urmărire penală deține anumite probe că ar fi comis o infracțiune, *i.e.* dreptul de a fi asistat de un apărător, dreptul de a nu se autoincrimina și dreptul la tăcere.

În acest sens, persoanele avute în vedere de art. 90 alin. (3) pct. 8) Cod de procedură penală – persoanele „acuzate de comiterea unei infracțiuni”, în sensul art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului – trebuie să fie informate despre drepturile lor. În ipoteza în care organul de urmărire penală nu ar deține probe că o anumită persoană ar fi comis infracțiunea investigată și ar cita-o în calitate de martor în contextul anchetei desfășurate, iar persoana în discuție ar da declarații care ar contribui la propria acuzare, atunci organul de urmărire penală trebuie să oprească audierea acestuia și să o notifice despre drepturile sale procedurale (în acest sens, a se vedea punctul 21 din Preambulul Directivei 2013/48/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 octombrie 2013). În caz contrar, este posibil să se constate o încălcare a art. 6 din Convenția Europeană (a se vedea *Ibrahim și alții vs Regatul Unit* [MC], 13 septembrie 2016, § 301-311).

Astfel, Curtea a constatat că persoana condamnată în urma examinării cauzei pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală nu cade sub incidența art. 90 alin. (3) pct. 8) Cod de procedură penală, fapt care conduce la concluzia că prevederile contestate nu sunt aplicabile în cauza în care a fost ridicată excepția de neconstituționalitate. Totodată, Curtea a făcut referire la Decizia sa nr. 40 din 8 mai 2018, prin care s-a menționat că declarațiile acestor persoane nu pot avea o valoare probantă prestabilită, ele trebuind apreciate în coroborare cu alte probe. Totodată, în Decizia nr. 78 din 09 iulie 2018, Curtea a subliniat că, în situația în care în cauza penală disjunctă vor fi citate pentru a depune declarații persoanele care au fost judecate în procedura simplificată, instanța de judecată are obligația să respecte prezumția de nevinovăție și să pronunțe o sentință de condamnare numai în situația în care vinovăția este stabilită dincolo de orice îndoială rezonabilă [7, p.6].

Prin urmare și în acest caz se atestă că declarațiile martorului au putere probantă atâta timp cât prezumția de nevinovăție a fost răsturnată într-un proces contradictoriu, cu respectarea drepturilor de echitate a părților.

Astfel, standardul **dincolo de orice îndoială rezonabilă** trebuie raportat la ansamblul probelor administrate în cauză, nu la fiecare probă în parte. Proximitatea trebuie să rezulte din evaluarea ansamblului materialului probator administrat în cauză cu respectarea exigențelor de legalitate și loialitate ale procedurii. Acest standard este complementar celui care garantează prezumția de nevinovăție, potrivit căruia orice dubiu se acordă în favoarea acuzatului (*in dubiu pro reo*), se află în strânsă legătură cu principiul aflării adevărului și urmărește reducerea riscurilor producerii unor erori judiciare.

Referințe:

1. GUERIN, M. Le témoignage anonymes au regard de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme. In: *Revue trimestrielle des droits de l'homme*, 2002, nr. 16.
2. Hotărârea CtEDO cauza *Krasniki c. Republicii Cehe*, din 28 februarie 2006.
3. *Op.cit.*
4. RENUCCI, Jean-François. *Traité de Droit Européenne des droits de l'homme*. Editura Lextenso, 2012.

ȘTIINȚE JURIDICE ȘI ECONOMICE

Drept procedural

5. UDROIU, M. *Procedura penală. Partea generală*. Ediția a 5-a. București: C.H. Beck, 2018.
6. *Ibidem*.
7. Decizia nr. 14 din 29.01.2019 a Curții Constituționale privind excepția de neconstituționalitate a articolului 90 alin. (3) pct. 8) Cod de procedură penală.